

LEHÇEDİZ SÖZ VARLIĞI ARMAĞANI

Hazırlayan

Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK

LEHÇEDİZ SÖZ VARLIĞI ARMAĞANI

Hazırlayan

Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK

ISBN: 978-625-5721-77-8

PA Paradigma Akademi Yayınları
Sertifika No: 69606

PA Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Tasarım&Kapak: makaleyonetim.com

Matbaa: Meydan / 99 Baskı
Sertifika No: 76711

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığında alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Kasım 2025

GERMİYANOĞULLARI BEYLİĞİ DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE KÜTAHYA'DA MEVLEVİLİK GELENEĞİ VE KÜTAHYA MEVLEVİHANESİ KURUCUSU ERGUN ÇELEBİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

Mustafa GÜNEŞ²

Giriş

Mevlevîlik geleneğinin kurumsallaşma döneminin ilk yıllarında sadece Konya'da bulunan Mevlevîhâne'nin sonraki dönemlerde öncelikle yakın komşu şehirlerde şubelerinin açıldığı görülür.

Anadolu'nun en eski yerleşim alanlarından birisi olan Kütahya, Konya'dan sonra Mevlevîliğin merkezden muhite doğru yayılması, gelişmesi, kökleşmesi ve kurumsallaşması konularında önemli kilometre taşları arasında yer alır.

İlk faaliyetlerine Kütahya fatihi Hezâr Dinârî tarafından yaptırılan küçük bir mescitte başlayan ve kuruluş sırasına göre Konya ve Afyonkarahisar'dan sonra üçüncü sırada yer alan Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi, İslam coğrafyasında hızla yayılan Mevlevîlik kültürü açısından çok önemli bir yere sahiptir. Söz konusu bu önemli irfan ve aşk ocağının kurucu bilgisi, Hz. Mevlânâ'nın üçüncü kuşak torunlarından Celâleddin Ergun Çelebi'dir (Uğurel, 2010, s. 136).

Celâleddin Ergun Çelebi tarafından kurumsallaştırılan Kütahya Mevlevîhânesinin, yetiştirdiği birbirinden değerli pek çok şair ve yazarla edebiyat, kültür ve sanatın gelişmesine, zengin bir şiir muhitinin oluşmasına önemli katkılar sağladığı bilinir.

Mevlevîlik, Germiyanogulları Beyliği döneminden sonra Osmanlı döneminde de daima devlet, toplum, kültür, edebiyat ve sanat hayatları üzerinde etkili olan önemli bir tasavvuf okulu olarak dikkatleri üzerine çeker. Fatih Sultan Mehmet'ten sonra, Osmanlı sultanlarının kılıç kuşanma törenlerinde, Mevlevî büyüklerinin hazır bulunarak söz konusu kılıç kuşanma törenlerine eşlik etmeleri, bunun açık bir işareti olarak değerlendirilebilir. Yıldırım Bâyezîd'in oğlu Sultan I. Mehmed'in çelebi unvanını taşımasının sebebi, şeceresinin annesi Devlet Hatun vasıtasıyla Hz. Mevlânâ'ya ulaşmasına bağlanır (Güneş, 2016 a, s. 14).

1. Germiyanogulları Beyliği Döneminde Kütahya Mevlevîhânesi

Kütahya Erguniye Mevlevîhânesinin kurulup etrafa ışık saçmasında Celâleddin Ergun Çelebi'nin yanında diğer Mevlevî bilgelerinin ve devrin yöneticilerinin de büyük katkılar sağladıkları bilinir (Doğan, 2006, s. 17-18; Güneş, 2007, s. 260-261).

Germiyan Beyi I. Yakup (1300-1340), Mevlevî bilgilerinden Ulu Ârif Çelebi'ye intisap ederek Mevlânâ ve Mevlevîlik konusuna oldukça sempatik bir düşünce ve tavırla yaklaştığını açıkça

¹ Bu yazı, çalışmamızın "Kaynakça" bölümünde yer alan bir kısım çalışmalarımızın (Güneş, 2007, 2008, 2011, 2015, 2016 a ve 2016 b) kapsam, çerçeve ve ışığında kaleme alınmıştır.

² Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mgunes74@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8472-8570

göstermiştir. Alişiroğlu ismiyle şöhret bulan Yakup Bey'in, Kütahya ve havalisinde Germiyanogulları devletini kurduktan sonra Bizans ülkesinin sınırlarını zorlayarak Batı tarafına bazı önemli akınlar yaptığı bilinir (Yazıcı, C. II, 1986, 29). Ulu Ârif Çelebi'nin Mevlevîlik faaliyetleri çerçevesinde, Kütahya'ya da geldiğine ve söz konusu ziyaret sırasında bir mermer havuzun Ulu Ârif Çelebi'ye hediye edildiğine dair bazı rivayetler vardır (Yazıcı, C. I, 1986, s. 10; , 1986, Yazıcı, C. II, s. 226).

Germiyanoglu Beyi I. Yakup'un torunu Süleyman Şah (1361-1387), Hz. Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in³ kızı Mutahhara Hatun'la nikahlanarak söz konusu dostluk ve yakınlığı, bir adım daha ileriye götürmüş olur. Devlet Hatun'un (Sultan Veled'in kızı Mutahhara Hatun'un kızı), Sultan Yıldırım Bâyezîd ile evlendirilerek banzer bir akrabalığın, Germiyanogulları Beyliği vasıtası ile Osmanlı Devleti ile de kurulduğu söylenebilir (Uygun, 1993, s. 254). Sultan Veled'in torunu Devlet Hatun'un Yıldırım Bâyezîd ile evliliği sırasında Kütahya, Osmanlı'ya çeyiz olarak verilir. Osmanlı toplum ve devlet hayatında, söz konusu anlamlı ve önemli armağanın akis, etki ve izlerinin uzun bir dönem devam ettiği bilinir (Güneş, 2016 a, s. 14)

Süleyman Bey ile Mutahhara Hatun (Sultan Veled'in kızı) gibi asil bir ailenin soyundan (Burhaneddin İlyas Paşa-Çelebi'nin oğlu) gelerek yetmişli yaşlarda vefat ettiği (775/1373) bilinen Celâleddin Ergun Çelebi'nin şeceresinin, bir yandan Hz. Mevlânâ'ya, diğer yandan Germiyanogulları

³ Sultan Veled, Mevlevîliğin gelişmesi konusunda önemli gayretlere ev sahipliği yapan Kütahya şehrine karşı hayranlığını, Farsça divanındaki bir gazelde dile getirir. Sultan Veled bu şiirinde, Kütahya'nın Mevlevîlik kültürü açısından çok önemli bir şehir olduğunu ifade eder. Kızını gelin verdiği Kütahya şehrinin bazı önemli özelliklerini çok güzel bir şekilde dile getiren bu şiirin günümüz Türkiye Türkçesine çevirisi şöyledir:

Kütahya gibi bir şehir (yeryüzünde asla) bulunmaz. Ne mutlu orada bir ay oturan o kimseye.

İmkân olup da iki ay oturacak olan kimse, Kütahya'dan çok fazla istifade eder.

Kütahya, yeryüzüne parlayan bir güneş gibidir. (Onun) her tarafı (güzel bir) yüzdür ve o yüzün, hiç karanlığı yoktur.

Kütahya, yeryüzü cennetine benzer.

Yâ Rabb! Ona, hiçbir eziyet, sıkıntı ve bela verme.

Kusursuz bir güzele, hiç zehirli bir şerbet içirilir mi?

Kütahya'nın her köşesi bir bağ ve bahçedir. Her tarafından çok güzel pınar ve çaylar akar.

Kütahya'nın, duvar içine alınmış, muhafaza olunmuş güzel bir kalesi vardır.

Kütahya gibi, dünyada hiçbir şehir görülmemiştir.

Bu güzel şehre, bin Herat ve bin Merv feda olsun.

Sultan Veled de, onun bahsi geçen güzellikleri belli olunca herkesin huzurunda (Kütahya) övgüsünü açıkça söylemektedir (Güneş, 2008, s. 87).

Sultan Veled'in *Kütahya Medhiyesi*, Nuri Şimşekler'in *Sultan Veled'in Divanında Şehirlere Yazdığı Medhiyeler* başlıklı çalışmasında şöyle verilmiştir:

خُنك آنكس كه دروى نشست شهرى	نباشد همچو كوتاهيه شهرى
فزون از حد برد حظى وبهرى	وگر دو شهر نشيند از سعادت
نباشد نور او را هيچ ظهري	مثال شمع كلى وجه محضست
بر ومفرست يارب جور و قهرى	همى مانند بجنّت در لطافت
كسى هرگز خوراند جام زهرى	نگار شگرين را بى گناهى
درو هر سو روان عيى ونهرى	درو هر گوشه باغى وراغى
نديده كس چنان در هيچ دهرى	درو يك قلعه محصور وموزون
نبايش بر ملازان كرد جهرى	ولد را حُسن او چون گشت روشن

Yeryüzünde Kütahya şehri gibi bir şehir pek yoktur, orada bir ay kalan kişinin gönül dünyası rahatlar.

Bir kimse eğer orada iki ay kalırsa mutluluk ve istifadesi olabildiğince artar.

Kütahya şehri, yanan bir mum gibi tüm iç dünyasını yüzüne yansıtmıştır; onun nûru hiçbir zaman eksilmez.

Kütahya şehri, sahip olduğu güzelliklerle cennete benzer; Yarabbi! Bu şehre cevri ü cefa gösterme.

Çok güzel, hoş, tatlı ve masum bir güzele kimse asla zehirli bir kadeh içirmez.

Onun her bir köşesinde güzel bir bağ ve bir bahçe vardır; onun her tarafından pınar ve çaylar akmaktadır.

Onun içinde surlarla çevrilmiş düzenli ve güvenli bir kale vardır ki böyle bir sarayı hiç kimse görmemiştir.

Onun şairi ve ilginç söz konusu güzellikleri, ben aciz Sultan Veled'e aşikâr olunca ben de bu övgü şiirini kaleme almış oldum bk. <http://sultanveled.semazen.net/>.

ailesine ulaştığı bilgisine, Mevlevî kaynaklarında yer verilir. Ulu Ârif Çelebi, Emir Âlim Çelebi ve Emir Vâcid Çelebi gibi Mevlevî büyüklerinden feyiz ve ilham aldığı bilinen Celâleddin Ergun Çelebi, Konya'da Şems makamında yedi terkli Şemsî tacı ile hilafet aldıktan sonra Kütahya Mevlevîhânesinin ilk şeyhi olmuştur. Vefatının ardından, Erguniyye dergâhı olarak da bilinen söz konusu önemli mekânın içine defnedilen Ergun Çelebi'den sonra, postnişinlik makamına önce oğlu Burhaneddin İlyas Çelebi ve daha sonra da Zeyneddin Çelebi'nin oturduğu rivayet edilir (Özcan, 1993, s. 247).

Kaynaklarda, Hz. Mevlânâ'nın üçüncü nesilden torunu olarak kaydedilen ve ömrü boyunca, çevresindeki insanları aydınlatma görevini üstlenen Kütahya Mevlevîhânesi postnişini Celâleddin Ergun Çelebi'nin hayatı ve eserleri hakkında, onun ölümünden yaklaşık üç yüz elli yıl sonra Sâkıb Mustafa Dede (ö. 1148 / 1735-36) tarafından kaleme alınan *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eserde etraflıca bilgi verilmiştir.⁴

Esrar Dede'ye ait olan ve İlhan Genç tarafından yayımlanan *Tezkire-i Şuarâ-yi Mevlevîyye İnceleme-Metin* adlı çalışmanın Celâleddin Ergun Çelebi ilgili kısmının (s. 96-105), Celâleddin Ergun Çelebi ile ilgili olan bazı cümleleri günümüz Türkçesi ile şöyle ifade edilebilir:

Germiyanoglu sultanlarından İlyas Paşa'nın oğlu (Celâleddin Ergun Çelebi), Süleyman Şah'ın parlak güzellik aynasının talihli şahidi, tac ve tahtın şahı, çok değerli bir şahsiyet olup (onun) değerli isimlerinin Celâleddin ve mahlasının da Ergun olmasının sebebi, *Sefîne-i Sâkıbiyye*'de şöyle açıklanmıştır:

Burhaneddin İlyâs Paşa (Ergun Çelebi doğduğu gece) rüyasında, âleme uğur getiren söz konusu doğumdan önce, çok şerefli ve yüce atalarından Ergun Han'ın, tüm saltanat sahibi ve ulu zümre ile birlikte şevket ve azametle talihli hanesine teşrif ettiklerini görür. Uyanınca sarayının hademeleri tarafından kendisine, (istikbalde) dergâhı yüce bir sığınak yeri olacak Ergun Çelebi'nin doğuşu müjde verilir. Rivayet edilir ki sonsuzluk kafilesinin sultanı o güzel şehzade, atalarının ve babasının kendisine lutfettikleri saltanat tahtını bırakarak Emir Âlim ve Emir Vacid'in rahle-i tedrisinden geçti. Celâleddin Ergun Çelebi, gönül ve ruh dünyasındaki derin aydınlanmanın ardından Kütahya'da İmamüddin Hezâr Dinârî Câmii'nde irşat seccadesine oturdu. *Kırk Güzel Söz* ismiyle yazılan risale-i şerîfleri, *İşâretü'l Beşâre* adlı bir eseri ve *Genc-nâme* adlı güzel bir mesnevisi vardır.

2. Osmanlı Dönemi'nde Kütahya Mevlevîhânesi

Osmanlı kültür tarihi ve özellikle Mevlevîlik açısından çok önemli bir şahsiyet olan Kütahya Mevlevîhânesi şeyhlerinden Ebubekir Dede ve onun soyundan gelen nesil, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Galata Mevlevîhânesinin de bağlı olduğu Yenikapı Mevlevîhânesinde önemli

⁴ Mevlevî şeyh ve dedelerine ilaveten bazı önemli kültür ve sanat adamlarının hayat hikâyelerini konu alan söz konusu *Sefîne-yi Nefîse-yi Mevlevîyân* adlı önemli eseriyle tanınan ve yarım asra yakın Kütahya Mevlevîhânesinin postnişinliğini yapan Sâkıb Mustafa Dede, aynı zamanda mürettep divan sahibi önemli bir şairdir. Söz konusu divanda bulunan manzumelerdeki ortak özellik, Mevlânâ ve Mevlevîlik konusudur (Dağlar, 2012, s. 59-60). Sâkıb Mustafa Dede'nin söz konusu *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eserini Mevlevî menâkıbnâme geleneğine bir zeyl olarak kaleme aldığı bilinir. Üç ciltten oluşan *Sefîne*, içerik bakımından zengin bir eserdir. Mevlânâ soyundan gelen çelebilerin yanında Afyonkarahisar ve Kütahya Mevlevîhanelerinde hizmet veren çelebiler, sözü edilen bu önemli eserin ilk cildinde yer alır (Odunkıran, 2022).

sorumluluklar üstlenmişlerdir. Ebubekir Dede ile birlikte ailenin diğer üyelerinin de Osmanlı devlet bürokrasisi üzerinde oldukça etkili oldukları bilinir (Erdoğan, 1998, s. 126).

Klasik Türk şiirinin son ulu çınarı Şeyh Galib'in Kütahyalı Ebubekir Dede'nin Ali Nutkî Dede'nin değişimci kimliğini benimsediği söylenebilir (Erdoğan, 1998, s. 126).

Kütahyalı Ebubekir Dede ile başlayıp Şeyh Galib'e kadar uzanan aydınlanma ve sanatın zirve noktalarına kadar yükselen çizginin önemli kilometre taşları arasında yer alan söz konusu mürşitler hakkında bilinenler şöyle özetlenebilir:

Kütahyalı Ebubekir Dede'nin köklerinin Kütahya merkeze bağlı ve eski Kütahya-Tavşanlı karayolu üzerinde bulunan Köprüören (Köprüviran) Köyü'ne dayandığı bilinir. Köprüören Köyü'nde medfun bulunan Baba Sultan isimli bir bilge kişiye ait olduğu zannedilen mezarın da Ebubekir Dede'nin atalarından önemli bir şahsa ait olabileceği rivayet edilir (Erdoğan, 1998, s. 126; Güneş, 2011 s. 253-254).

Kütahyalı Ebubekir Dede'nin yetiştiği ve önemli çalışmalar yaptığı bir şehir olan Kütahya'da, oldukça zengin edebî faaliyetin, Germiyan Beyliği'nden sonraki dönemlerde de canlı bir şekilde devam ettiği bilinir. Söz konusu muhit ve bu çevrede yetişen bazı Mevlevî bilgelerinin Şeyh Galib üzerindeki önemli etkilerine de işarette bulunmamız gerekir.

Anadolu'da, Batı Türkçesi bağlamındaki ilmî ve edebî faaliyetler, başlangıçta büyük ölçüde Germiyan Beyliği sınırları içinde gelişir. Bu dönem ve coğrafyada ortaya çıkan devlet-sanat ilişkilerinin Osmanlı döneminde de benzer şekilde, artarak devam ettiği söylenebilir (Hatemi, 1995, s. 55; Güneş, 2011, s. 255).

Şüphesiz her devrin üzerinde, önceki dönemlerin hazırlayıcı etkileri vardır. Beylikler dönemi kültür, bilim ve sanat hayatının, Osmanlı dönemi üzerinde etkili olduğu bilinir. Beylikler döneminde kültür, bilim ve sanat ehli kişiler yetişmemiş olsa idi, Fatih devrinde önemli çalışmalara imza atan ve daha sonradan söz konusu kervana katılan şahsiyetler, çok daha önceki dönemlerden itibaren işe başlamak zorunda kalabileceklerdi (Işın, 1995, s. 45).

Kütahyalı Seyyid Ebubekir Dede'nin büyük oğlu Bestekâr Ali Nutkî Dede, babasından sonra Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhliğine getirilerek uzun yıllar burada insanların ruh ve gönül dünyalarını aydınlatır, vefat ettiği zaman da aynı mekâna defnedilir. Şeyh Galib'in, aynı zamanda iyi bir besteci olan hocası Ali Nutkî Dede'nin yönlendirmesi ile Mevlevî musikisinin cazibesine kapılarak şiirlerini kaleme aldığı bilinir.

Kütahya Mevlevîhânesi ve Kütahya'da Mevlevîk deyince mutlaka hatırlanması gereken önemli bir şahsiyet de XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Mustafa Sakıp Dede'dir. Mustafa Sâkıb Dede (1651-1735), divanında yer alan bir şiirinde, kırk altı yıl hizmet verdiği Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi kurucu şeyhi ve selefi Celâleddin Ergun Çelebi'den bahseder (Arı, 2003).

II. Bostan Çelebi tarafından 1690 yılında Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi şeyhliğine atanan Mustafa Sâkıb Dede'nin, uzun yıllar süren söz konusu şeyhlik döneminde, aralarında Seyyid Ebubekir

Dede ve Nutkî Ali Dede gibi önemli şahsiyetlerin de bulunduğu çok sayıda derviş yetiştirdiği bilinir (Kesik, 2014).

Osmanlı devleti, XVIII. yüzyılda eski ihtişamını kaybederek gerilemeye başlar. Bu dönemde, İstanbul'da zengin bir musiki hayatının yaşandığı söylenebilir. Yenilikçi bir düşünceye sahip ve aynı zamanda bestekâr olan Sultan III. Selim, özellikle musiki hayatı açısından, Şeyh Galib'i derinden etkiler. Onun *Tanbur* redifli gazeli ve *Bu âteş güfte rengîn besteler bûnîn terennümler* mısraı, o dönem musiki dünyası ile ilgili ipuçları verebilir (Pala, 2001, s. 29).

Şeyh Galib'in, hocası Ali Nutkî Dede'den aldığı önemli başka bir ders de XVIII. yüzyıldaki siyasi çevre ve halkın içinde yer almış olmasıdır. Galib Dede'nin (devrin diğer devlet adamlarının da etkisiyle), şeyhinin rehberliğinde kazandığı modernleşme ideolojisini daha hatırı sayılır bir noktaya ulaştırdığı söylenebilir (İsen, 1995, s. 40).

3. Geçmişten Günümüze Kütahya Mevlevîhânesi'nin Yapısal Bazı Önemli Bazı Özellikleri

Eski Hezâr Dinârî Mescidi ve bugünkü türbenin içinde, Ergun Çelebi ve yakınlarına ait olduğu bilinen sandukaların batısında bir kabristan bulunmaktadır. Günümüze türbe olarak gelen 1237-1243 yılları arasında Emîr İmâdüddin Hezâr Dinârî tarafından inşa edilen bu mescit, Kütahya Mevlevîhânesinin ilk faaliyetlerine başladığı bir mekân olarak bilinir (Parlak & Tanrıkorur, 2003, s. 1).

Celâleddin Ergun Çelebi ve ardından diğer postnişinlerin de defnedilmesiyle, adı geçen mescit, Ergun Çelebi Türbesi'ne dönüşmüş, kuzeyine de semahane inşa edilerek Kütahya Mevlevîhânesinin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Kendine özgü mimarisi ile çok önemli bir kültür merkezi olan Kütahya Erguniye Mevlevîhânesinin güney kısmında, (eski dönemlerde) matbah-ı şerif (mutfak), derviş hücrelerinin yanında diğer bazı önemli sosyal donatı ve birimlerin de bulunduğu kaynaklarda belirtilir. Ayrıca, özellikle Mevlevîhâne mutfağının önündeki alanda yer alan çeşmenin, çok süslü ve değerli bir sanat eseri olması konusu üzerinde durulur. Üzülerek ifade etmeliyiz ki bahsi geçen söz konusu önemli kısımlar, bugün yerlerinde bulunmamaktadır.

Kütahya Mevlevîhânesinin giriş kapısının üstünde bulunan, *Yâ Hazreti Ergun* yazılı çini levha, Halil Mahir tarafından yazılmıştır. Daha üstte bulunan eski harflerle çini levha üzerindeki *Yâ Hazreti Mevlânâ* yazısı Çinici Ahmet Şahin'e aittir.

Kütahya Mevlevîhânesi, 1812, 1841, 1959, 2004 (Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Kütahya Belediyesi tarafından) ve son olarak da 2020 yıllarında (Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından) yenilenecek bugünkü son hâlini almıştır. ⁵

⁵ 1925 yılında kapatıldıktan sonra yaklaşık otuz dört yıl metruk bir hâlde bırakılan Kütahya Mevlevîhânesi, 1959 yılında DİB'e bağlı olarak Dönenler Camii adı altında ibadete açılmıştır. Hâlen DİB'e bağlı bir kurum olarak ibadethane hizmeti veren Dönenler Camii'nin önemli özellikleri hakkında ilgili şu bilgileri verilebilir: Eski dönemlerde Kütahya Mevlevîhânesi, Kapanaltı olarak bilinen bir semtte, Ulu Camii'nin doğu kısmındadır. Eski adı Erguniyye Mevlevîhânesi'dir. Erguniyye Mevlevîhânesi, Konya dışında kurulan ilk Mevlevîhânelerden birisidir. Erguniyye Mevlevîhânesi, Hezâr Dinârî Mescidi merkez alınarak etrafına semahane, dede hücreleri, kütüphane vb. birimler inşa edilerek oluşturulmuştur. Ergun Çelebi'nin içine defnedilmesiyle türbe olarak kullanılmaya başlanan Hezâr Dinârî Mescidi, kare planlı bir yapıdır. Bugün Dönenler Camii olarak hizmet veren semahane ile eski Hezâr Dinârî Mescidi (türbe) arasında kubbe genişliğinde bir kemer mevcuttur. Semahanenin, Hezâr Dinârî Mescidi'ne bitişik olarak ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Ergun

4. Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi Kurucu Bilgesi Celâleddin Ergun Çelebi ve *Genc-nâme* ve *Çihil Kelime-i Tayyibe (Kırk Mübarek Söz)* Adlı Eserleri

Diğer Mevlevî şair ve bilgeleri gibi Ergun Çelebi’de de Hz. Mevlânâ tesiri hemen dikkati çeker. Ergun Çelebi’nin, Hz. Mevlânâ’nın manevi kimliğinden aldığı ilham, ışık ve bereketle yoluna devam ettiği anlaşılır.

Esrar Dede, *Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevlevîyye*’sinde, Celâleddin Ergun Çelebi’nin *Genc-nâme* adlı eserinden ve edebî kişiliğinden şu şekilde söz eder:

Genc-nâme olarak adlandırdıkları etrafa parlak ışık saçan mesnevileri, gerçekten marifet incilerinin denizi ve bereket ve birliğin tecellisi olarak kabul edilebilecek bir nehirdir. (*Genc-nâme*) sözleri, herkes tarafından bilinmeyen bazı önemli bilgilere işaret eden yuvarlak inciler hazinesidir. Her biri, ince nükteler barındıran (*Genc-nâme*) sözleri, dolunayın tamamı ve gökyüzü sihircisinin arzusudur. O, talih hazinesi sarayının marifetli sultanı, hakikat şehrinin eşsiz bir melikidir. Mevlevî dergâh ve toplulukları için büyük bir manevi servet ve hazine değeri taşıyan (*Genc-nâme*’nin) sözleri, âcizane fakirane tarafımızdan kaydedilmiştir (Genç, 2000, s. 97-98).

Görüldüğü gibi Esrar Dede, onun ne kadar büyük bir şair olduğunu ifade etmiş ve *Genc-nâme*’nin her bir sözünün (kelimesinin) marifet denizinin derinliklerinde gizlenmiş inciler olduğunu belirtmiştir. Yazar, zikri geçen sözlerin çok derin anlamlar taşıdığını ve onları iyice anlayabilmek için marifet denizine dalmak gerektiğini de ifade etmiştir.

Celâleddin Ergun Çelebi’nin şiirinde, özelde Mevlevîlik genelde de tasavvuf konusunun ön planda olduğu görülür. Celâleddin Ergun Çelebi, insanlara Allah’ı, zat ve sıfatları bakımından tanıtırken

Çelebi’nin mescide defnedilmesinden kısa bir süre sonra inşa edildiği düşünülebilir. Semahanenin yapım tarihini Ergun Çelebi’nin sağlığı dönemine tahmin edenler vardır. Bu tahmine göre, semahanenin XIV. yüzyılın başlarında yapıldığı ileri sürülür. Mekkânın ilk yapıyla ilgili kitabesi bulunmamakla birlikte iki tamir kitabesi hâlen mevcuttur. Bunlardan ilki 1812, diğeri de 1841 yıllarına aittir. İçeride türbeye açılan kemerin sağında bulunan bu kitabelerin üstünde Adlî mahlası ile Sultan II. Mahmud’un tuğrası yer almaktadır. Tamir kitabelerinde, Erguniye Mevlevîhânesinin manevi özellikleri dile getirilmiştir. Söz konusu kitabelerde, bu mekkânın nurların tecelli yeri olduğu, buraya giren herkesin *ölmeden önce ölümsüz* sırrını tefekkür etmesi gerektiği, burasının nefislerin ıslah edildiği ve ruhların gül bahçesine girdiği bir mekkân olduğu gibi hususlar dile getirilmiştir. Kütahya Mevlevîhânesi, 1849’da Postnişin Hacı Abdullah Efendi tarafından bakıma alınmak suretiyle özellikle çeşme kısımları tamirden geçirilmiştir. Kütahyalı Seyyah Evliyâ Çelebi’nin *Seyahatnâme (I. Kitap)* adlı ünlü eserinde Kütahya Mevlevîhânesinin tamirâtı ile ilgili olarak “İdüp Kütâhiyye Mevlevîyyeti pes-pâye olmak ile ibtidâ ana sadaka ihsân olunmuşdur” (*Lehçediz*) şeklinde bir ifade yer alır. 1925’te çıkarılan bir kanun gereği kapatılan ve bir ara ot deposu olarak kullanılan Erguniye Mevlevîhânesi, 1959’da cami olarak ibadete açılmıştır. Camiye girilince aydınlık bir mekkânla karşılaşılır. Ortadaki daire şeklindeki ibadet mekkânı, semanın yapıldığı alandır. Sema alanının çevresindeki sekiz direk üzerinde, Mevlevî sikkeleri, Muhammed Celâleddin Yâ Hazreti Mevlâna, Ashab-ı Kehf ve Kıtmir yazıları mevcuttur. Hz. Mevlânâ övgüsü hakkında Türkçe bir rubai (*Ey kâşif-i esrâr-ı Hudâ Mevlâna / Sultân-ı bekâ şâh-ı fenâ Mevlâna / Aşk itmededür hazrete böyle hitâb / Mevlâ-yı gürûh-ı evliyâ Mevlâna*) ve altı beyitten müteşekkil sema övgüsü hakkında Farsça bir şiirin, söz konusu direklerin yukarı kısmında sekiz defa tekrarlandığı görülür. Dairesel meydanın yanında yüksek olan iki bölüm, derviş ve muhiplerin seyir yeridir. Giriş kapısının üstündeki şimdiki müezzin mahfili, mutrib mahfili olarak kullanılmıştır. Mevlevîhâneyi çevreleyen üst kısım ise kadınların sema seyir alanı olarak tasarlanmıştır. Bu bölüme merdivenle dışarıdan da çıkılabilmektedir. Kubbede, Âyete’l-kürsî ve devamındaki âyetin yanında Allah, Muhammed, dört halife, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin lafızlarının yanında en üst kısımda İhlas Suresi yer almaktadır. Camiin giriş kapısının dış üst tarafındaki camlı kısım, minare yerine ezan okunmak için kullanılmıştır. Giriş kapısı üzerinde bulunan *Yâ Hazret-i Ergun* yazısı talik olup XIX. yüzyıla aittir. Bu yazı, Halil Mahir bin Mehmet’e aittir. Bu kısımda, Ahmet Şahin’e ait *Yâ Hazret-i Mevlânâ* yazısı da mevcuttur. Kubbe hizasında bir yerde yer alan su kuyusunun ne zamandan kaldığı bilinmemekte olup ziyaretçiler tarafından şifa niyetine içilmektedir. Mihrap ve minberi sonradan yerleştirilmiş olan yapı, aslı özelliklerine yakın mimari özelliklerini korumaktadır (Güneş, 2007, s. 263-265). 1980 yılında taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenen Kütahya Mevlevîhânesi, Kütahya Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 2017 yılında başlatılan restorasyon çalışması sonrasında 15 Temmuz 2020 tarihinde yeniden ibadete açılmıştır.

başka bir araca başvuramaz ve Hakk'ın varlık âlemindeki tecellilerini (isim ve sıfatları) anlamaya çalışır. Celâleddin Ergun Çelebi'nin şiir dili, çağdaşı olan diğer şairlere göre daha ağırdır. Onun şiirlerinde, konuşma dilinden alınmış yalın söyleyiş ve Türkçe deyimlere rastlanmaz. Celâleddin Ergun Çelebi'nin, Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunlukta olduğu bir anlatım tarzını tercih ettiği ve şiirinde Türkçe kelimeye az sayıda yer verdiği görülür. *Genc-nâme*'de geçen beş yüz altmış kelimedenden sadece altmış dokuz adedi Türkçedir. Eserin yaklaşık olarak yüzde doksanı Arapça ve Farsça kelimelerden oluşmaktadır. *Genc-nâme*'de, diğer kelime türlerine göre daha çok kullanılan Türkçe fiil ve bağlaçlar şunlardır:

Nedür, eylemiş, iden, anun, viren, egerçi, görünmez, eyler, idüp, olur, yoğ, ider, olmayup, degüldir, virilmez, gerekdür, gerekse, olmak, bulmak, olinca, ider, yol, itmiş, gerek, olsa, bulunmaz, binde bir, yohsa, tutmuş, itmişti, olmuş, niçün, olmaz, görince, gösterse, olmaya, yandum, olup, görenler, didi, göze, göstermeyüp, oldılar, eyler, tenden, oldı, oldu, budur, olup, iden, itmez, yetmez mi, eyle (Güneş, 2016 b, s. 375).

Ergun Çelebi'nin *Genc-nâme*'sinde yer alan beyitleri daha iyi anlayabilmek için Lehçediz'de konu ile ilgili önemli verilerin olduğu görülmüştür. Söz konusu önemli çalışmada, Mevlevîlik ve diğer divan şiiri çalışmaları hakkında da etraflı bilgiye ulaşmak mümkündür (Yilter & Köse, 2021, s. 36).

Celâleddin Ergun Çelebi'nin Arapça, Farsça kelime ve kelime gruplarından oluşan, süslü ve sanatlı bir dil kullandığı görülür. Hz. Mevlânâ'nın eserlerini Farsça yazmış olması sebebiyle Farsça, Mevlevîler arasında daima saygın bir yere sahip olmuştur.

Kütahya Mevlevîhânesinin kurucusu Ergun Çelebi'nin kırk beyitten oluşan *Genc-nâme* adlı önemli şiir hakkında bazı bilgiler verdikten sonra söz konusu mesnevinin üç beytini anlamaya çalışalım:

*Genc-nâme*⁶

Genc-nâme, Aruz vezninin *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınan kırk beyitlik bir mesnevidir.

Celâleddin Ergun Çelebi bu şiirinde, ilk önce gizli hazinenin ne olduğunu sorar ve ardından da Allah'ı insanlara anlatmak için gayret sarf eder.

Daha çok Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullanılarak kaleme alınan bu şiir metninde, oldukça karmaşık ve yoğun bir anlatım tarzının tercih edildiği görülür.

Şiire, yüzeysel bakıldığında, kendini hemen ele vermeyen bir yapı dikkati çekse de etraflıca tahlil edilip anlaşılmaya çalışıldığında son derece derin ve girift bir anlam hazinesi ile karşılaşılır.

Eserde, Allah'ı arayan ve O'nu bulmaya çalışan insanlara şu telkinlerde bulunulduğu söylenebilir:

Ey İnsan! Hiç uzak yollara ve ülkelere gitme! Allah'ı kendinden uzakta arama. O, sana şah damarından ve nefesinden daha yakındır. Kâinata bir ibret gözü ile bak. Varlık âleminin zübdesi (özü) olan kendine dikkatlice bak. Allah, daima seninledir. Aradığın şey uzak yerlerde değil bizzat kendindedir.

⁶ *Genc-nâme*, Farsça asıllı *genc* (hazine, define) ve *nâme* (mektup, risale) sözcüklerinden oluşan birleşik bir kelimedir.

Genc-nâme'nin matla beytinin yanında 2. ve 40. beyitleri ile ilgili bazı bilgi, görüş ve değerlendirmelerimizi şu şekilde okurlarımızın istifadesine sunmaya çalışalım:

Nedür ol genc-i pinhân kim hemîşe kubbesi devvâr

Zemînin eylemiş yek-nokta üzre dest-i hikmet kâr

Kubbesi daima dönen o gizli hazine nedir? Her işi hikmetle yapan kudret eli, yeryüzü coğrafyasını sadece bir noktadan var eylemiştir (yaratmıştır).

Tasavvufta kulluk makamı, gizli hazine (kenz-i mahfî), zât-ı Kibriyâ (Cebecioğlu, 2009, s. 229) anlamlarında kullanılan genç (f.) kelimesine, sadece hazine anlamı da verilir.

Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi diledim, birtakım kimseleri yarattım; onlara kendimi bildirdim ve onlar da beni bildiler (Serdaroğlu, 1996, s. 92) sözü, daha çok mutasavvıfların dilinde yaygındır. Onlar, buna inanır ve mesleklerinin esaslarını bunun üzerine bina ederler (Yılmaz, 1992, s. 98).

Allah, vücud-ı mutlak, kemal-i mutlak ve cemel-i mutlak sahibidir. O, hadiste belirtildiği gibi başta insan olmak üzere varlık âleminde kendini görmek ve göstermek istemiştir. Allah'ın, aşk-ı zâtî sebebi ile kendini görmek ve göstermek istemesi, tekvine (yaratılışa) sebep olmuştur. İnsan, nasıl kendini temaşa etmek için aynaya bakarsa, Cenab-ı Hak da kendi güzelliğini temaşa etmek için, ayna hükmündeki kâinatı ve eşref-i mahlûkat olan insanı yaratmıştır (Levend, 1984, s. 15).

İslam ontolojisine (varlık bilgi ve yorumu) göre bu dünyaya ve varlık âlemine (kâinata), tek başına, yaratıcıdan soyutlanmış bağımsız bir varlık(lar) olarak bakılamaz. Varlık âlemi, daima yaratıcısıyla olan ilişkisi bağlamında değerlendirilir. Bu âlem, âlem-i şahadettir (görünen, beş duyu ile algılanan bütün varlıkların mükemmel yaratılış özellikleri ile Allah'ın varlığına ve birliğine şahit oldukları bir âlem). Makro ve mikro âlemlerdeki (düzeydeki) her bir varlık, tekvînî bir ayettir. Başka bir ifade ile bütün varlık âleminin, gayet açık bir şekilde yaratıcısına işaret ettiği söylenebilir (Çetin, 2010, s. 44).

Söz konusu görüş çerçevesinde varlık âlemine bakıldığında kâinatın, O'nun dest-i hikmetinin eseri olduğu ortaya çıkar. Allah'ın, her vakit yarattığı bütün varlıkların üzerine tecelli ederek onlara ruh (can) verdiği bilinir.

Kâinat, O'nun kendisine üflediği ilahî nefes ve sağladığı tarifi imkânsız dinamik bir güç sayesinde daima devretmekte ve bu devir sayesinde kendisine yaşamsal bir alan sağlayabilmektedir. Allah, bu enerjiyi (tecelli etme işini) aralıksız devam ettirmektedir.

Kâinata dikkatle bakıldığında, zerreden güneşe varıncaya kadar bütün varlık âleminin, bir dönüş içinde olduğu görülür. Başka bir ifade ile mikrokosmos adı verilen küçük âlemden makrokosmos denilen büyük âleme varıncaya kadar bütün varlık âleminin, daima en üst bir gücün gözetim ve denetiminde yoluna devam ederek mükemmel bir dönüş faaliyeti içinde olduğu görülür. Söz konusu bütün bu işlerin sahibi olan *Allah'ın, yerden göğe kadar her işi düzenleyip yönettiği* (Kur'an, Secde/5) anlaşılır.⁷

⁷ bk. <https://www.zaferdergisi.com/makale/12445-her-sey-neden-donuyor>.

Özellikle sema âlemine dikkatle bakıldığında, söz konusu dönüşün, sıradan bir dönüş olmadığı ve belli bir intizam ve ölçü çerçevesinde, kudret elinden alınan ilahî bir irade ve enerji ile hiçbir zaman sekteye uğramadan devam edegelen bir dönüş olduğu görülür.

Varlığın en küçük yapı taşı olan atomdan en büyük gezegene varıncaya kadar her bir varlık, söz konusu dönüşü devam ettirmektedir. Bu, bazı mutasavvıflar tarafından melce-i asli'ye dönüş şeklinde algılanır. Melce-i asli, mutlak varlığın kendisidir.

Derviş, böylelikle çok sınırlı ve kısır, hatta bir nokta özelliği taşıyan varlık âleminden sonsuzluk âlemine doğru yükselen bir merdiven kurar ve bu yükselişle daha saf bir hâle gelmiş olur.

Hisâr-ı şeş-cihet bârû-yı meydân-ı tılısmâtı

Kavâlib cünbiş ü ârâm ile rûşen emârâtı

Tılsımlar meydanının (kâinat) altı yönlü kalesi, çeşitli kalıp (varlıklar), hareket ve dinlenme hâlleri ile aydınlanır.

Tılsım, Farsça sihir ve büyü demek olup kaynaklarda üç türlü tılsımdan bahsedilir: *Kalbi muhataba yönelterek onu doğrudan, etkilemek* (gerçek sihir). *Yıldızlar, sayılar ve unsurların özelliklerinden yararlanarak etkili olmak. Hayal gücüne dayalı, gözbağcılık denilen etki.* Tasavvufta, Hakk'ın Zatının künhü, kâmil insanı şerefli kılan sır, rûh-ı menfûh, izafi ruh gibi manaları içerir. *Küntü kenzen mahfiyyen (gizli bir hazine idim)* kudsi hadisi ile işaret olunan bu hususa, *genc-i mutalsam* denir (Cebecioğlu, 2009, s. 661).

İlk beyitte işlenen konunun devamı olarak bu beyitte de, bütün varlık âleminin Allah'ın varlık ve birliğine işaret etme konusu hatırlatılır. Kâinat, O'nun hayat nefesini üflemesi ile can bulmuştur. Her şey O'nun ol (kün) emrine bağlıdır. İslam kültür ve inancına göre bütün varlık âleminin, kef ve nun (kün: bing bang) fabrikasından çıkan bir mahsül(ler) silsilesi olarak değerlendirildiği bilinir.

Allah, daneyi ve çekirdeği çatlatan; ölüden diriye, diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah bu! Nasıl oluyor da çevriliyorsunuz? Sabah'ı aydınlatan O'dur. Geceyi dinlenme zamanı ve güneşle ayı da hesap ölçüsü yapmıştır. İşte bu her şeye gücü yeten, her şeyi bilen Allah'ın takdiridir. Kara ve denizin karanlıklarından yolunuzu bulmanız için yıldızları sizin için yaratan O'dur. Bilen kavim için ayetleri biz açıkladık. Sizi bir tek candan yaratan O'dur. Sizin için bir yerleşme ve emaneten kalma yeri vardır (Ana rahmi, dünya veya kabir gibi). Anlayan bir kavim için ayetleri biz açıkladık. O'dur gökyüzünden suyu indiren, onunla her çeşit bitkiyi çıkardık. Ondan da yeşilliği çıkardık. Ondan birbirinin üstüne binmiş taneler çıkarırız. Hurma tomurcuğundan birbirine yakın salkımlar, üzüm bağları birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve narlar çıkardık. Meyve verdiğinde ve olgunlaştığında bakınız. İşte bunlarda iman edenler için deliller vardır (Toptaş, 2011, s. 139).

İnsanoğlu, âleme ibret ve hikmetle baktığında varlıkların derin yapısında gizlenmiş olan bu hakikati bütün incelikleriyle görme imkânına sahiptir Kâinat ve içinde bulunan bütün varlıklar, O'nun eseridir. Mutasavvıflara göre cümle varlık, âlem perdesinde görünen gölge gibidir. Yaratıcı, bu perdenin

arkasında saklıdır. Kâinata, dikkat ve tefekkür gözlüğünü takarak bakabilen bir kimse, bu perdenin arkasındaki hakikati görebilir.

Beyitte, tılsımlar meydanının altı yönlü (burçlu) kalesi olarak ifade edilen yer, aslına bakıldığında mutlak varlığı olmayan bir mekân olması sebebiyle kâinatı (masivayı) temsil eder. Kâinatı aydınlatan yani ona varlık kazandıran Allah'tır. Her şey O'nun emri ile var olmuş ve O'nun emri ile de yok olacaktır.

İlâhî ehl-i fakri mün'im-i kenz-i hafîñ eyle

Küdûrât-ı bekâyâdan safi ibn-i safîñ eyle

İlahî! fakr sahiplerini gizli hazinenin bekçisi yap; sıkıntı, keder ve üzüntüyü sonsuza kadar onların yanına (bile) yaklaştırma.

Tasavvufun temel özelliklerinden biri olarak bilinen *fakr*, fakirlik, maddesel anlamda bir yoksulluk anlamına gelen bir kelime olmayıp Allah'tan başkasına muhtaç olmamak, dünyaya ait fâni heveslerden uzaklaşmak, sadece Allah'ı istemek, O'na bağlanmak ve O'dan başka fâni varlıklara minnet etmemek anlamına gelir. Fakr, tasavvufi bir makam olmanın yanında yol ve metot olarak da bilinir (Üstüner, 2007, s. 145).

Tasavvuf erbabının, fakr konusunu, fakr-ı şeklî ve fakr-ı manevî olmak üzere iki sınıfa ayırdıkları bilinir. Fakr-ı şeklî, herhangi bir maddi varlığa sahip olmamak demektir. Fakr-ı manevî ise sâlikin hiçbir şeye malik olmadığını idrak ederek, kendi varlığı ile birlikte her mahlûkun mutlak ve gerçek sahibinin Allah olduğunun şuuruna varmasıdır (Üstüner, 2007, s. 145).

El-fakru fahrî sözünün gerçek anlamı, sadece Allah'a muhtaç olma, O'na saf bir gönül ile bağlanma, dünya endişesi ve ahiret kaygısından uzak kalarak hayatın merkezine Allah'ı koyma şeklinde yorumlandığında, daha net bir şekilde anlaşılabilir. Bu gerçeği anlayanlar, mutlak varlık olan Allah'ın gizli hazinesinin her yerde var olduğunu görecektir, o hazineye bekçilik yapacak ve bu şekilde sonsuz mutluluğa kavuşacaklardır. İnsanoğlu, bu dünyada mutlak anlamda hiçbir şeye sahip değildir. Her şeyin gerçek sahibi Yüce Allah'tır. İnsanoğlu, Allah'ın kendi istifadesine sunduğu nimetlerden istifade ettikten sonra ahirete geçecektir. Bir yönüyle insanoğlunun en büyük sermayesi acz ve fakr sahibi bir varlık olmasıdır. Bu hakikati anlayabilen fakr sahiplerinin Allah'ın emanetine en güzel şekilde bekçilik yaparak cennete ve ebedî mutluluğa ulaşacakları ümit edilir.

Çihil Kelime-i Tayyibe (Kırk Güzel ve Özlü Söz)

Celâleddin Ergun Çelebi'nin *Çihil Kelime-i Tayyibe (Kırk Güzel ve Özlü Söz)*'si, dinî ve tasavvufî konuları ele aldığı, vecize özelliğinde kırk sözünden oluşan Arapça ve Farsça bir risaledir.

Mustafa Sakıp Dede, Celâleddin Ergun Çelebi'nin söz konusu kırk sözünü bir araya getirerek şerh etmiştir. Celâleddin Ergun Çelebi'nin yazmış olduğu ve Sakıp Dede'nin, *her biri bir inci değerindedir*, şeklinde vasıflandırdığı vecize niteliğindeki kırk sözün yirmi yedi tanesi Arapça, on üç adedi de Farsçadır.

Çalışmamızın son bölümünde de bu risalede yer alan kırk mübarek sözü, günümüz Türkiye Türkçesi ile siz değerli okurlarımızla paylaşmak istiyoruz.

Celâleddin Ergun Çelebi tarafından kaleme alınan bahsi geçen Arapça ve Farsça kırk mübarek sözün Türkçe karşılıkları şöyledir:

1. Dünya ve ahiret saadeti, (zıtların kendi aralarındaki) barışla mümkündür.
2. Benzerlik, bir araya gelme ve yakınlaşma ile mümkün olabilir.
3. Kötülükleri terk etmeyen bir kimseye saygı duyulmaz.
4. Akıllı kimsenin sertlik ve cefası, dostun eziyeti gibidir.
5. Kötülüğe bulaşmamak, nimetin şükrünü eda etmek demektir.
6. (Güzel) söz söylemek olgunluk işaretidir.
7. Gafil bir kimseden ne bir fayda umulur, ne de ondan korkulur.
8. Kendi nefsinin kusurunu görebilen bir kimse, başkasının kusurlarını görmez ve araştırmaz.
9. (Allah'tan) başkasına olan bağlılık, (boyna takılan) belâ ve musibet gerdanıdır.
10. Haset esen bir kimse, Hakk'a karşı gelmiş olur ve daima halka eziyet eder.
11. Gözü iyi göremeyen bir kimse, (ışığı sönmüş) mumla yaşamak istemez.
12. Sebeplere takılıp kalmak (sebeplerin üstündeki müsebbibü'l-esbâbı düşünmemek) aklın fitnesidir.
13. Zenginlik şükür; fakirlik de sabır gerektirir.
14. Sınama, (doğruyu, güzeli; yanlış ve kötüden) seçebilmek için iyi bir imkân ve işarettir.
15. Sebep, ancak tevekkül olursa anlamlı olur.
16. Özür, zulümlle beraber olmaz.
17. Âşık, tecelli ve teselli arasındadır.
18. Geçmişine değer vermeyen (kimse) geleceğinden itibar göremez.
19. (İnsanlara tatlı) dille muamelede bulunduğu kadar cömertlik ve iyilikle karşılaşsın.
20. Neşeli hâl, rahatlık işaretidir.
21. Her bir varlığın karşılıklı (görünen ve görünmeyen) iki yüzü vardır.
22. Nefis ölmeden, can (ruh) dirilmez.
23. Güven ve musibet anlayışı (kişiden kişiye) değişir.
24. Nefsin perdesi gözler, gözlerin perdesi de kendisidir.
25. Nokta üzerindeki (sabit) hâlin dönüşü, ancak (onun) yok olmasıdır.
26. Yolcu, aynı zamanda başkalarına da rehber olmalıdır.
27. Arkadaşını terk eden yolda kalır.
28. Âlem ve âdem, biri diğerini izah eden ve O (Allah)'nu anlatıp açıklayan (iki unsur) gibidir.
29. Varlığın (dünya malı) sarhoşluğu, gözü açık olanlarda bulunur. (Gönül gözü açık olanlar varlığın gerçek anlamını bilip gördükleri için mal mülk sarhoşluğuna kapılmazlar).
30. Bağlayan ve bağlanan birlikte değildir.
31. Kötü düşünceli kimse, öncelikle kendisine fenalık yapmış olur.

32. Yüce Allah'ın güzelliğinin değerine asla layık bir ölçü ve sınırdır yoktur.
33. Allah'ın büyüklüğünün şerefi, kuluna yeter.
34. Senin arzu ve isteklerin kör değildir (İnsanoğlunun istekleri sonsuzdur).
35. Zahmetsiz elde edilen refah, gururdur.
36. Yorulmadan ve çalışıp çabalamadan olgunlaşmak mümkün değildir.
37. Kendini hiç incitmemiş (kendine hoşça bakan) olan bir kimse için başka yerlerdeki her hadise ne kadar da güzeldir.
38. Yeryüzü hastalığı (mal mülk sevgisi), kıskançlıktan daha iyidir.
39. Şeref ve kıskançlık başlangıç ve sondur.
40. Becerikli olmak beğenilmenin işaretidir.

İşâretü'l-Beşere: Ergun Çelebi'nin Mevlevî ayin özellikleri üzerinde durduğu *İşâretü'l-Beşere* adlı bir eseri daha vardır. Abdülbaki Gölpınarlı'nın, on sekiz nükteden müteşekkil söz konusu eserin Ergun Çelebi'ye aidiyeti konusuna şüphe ve ihtiyatla yaklaştığı bilinir.

Mustafa Sakıp Dede tarafından kaleme alınan *Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyân* adlı tezkirede yer alan bilgileri dikkate aldığımızda söz konusu eserin veya eserlerin, Ergun Çelebi'ye ait olmadıklarını ifade etmek -en azından elde kesin bir delil bulunmadığı için- pek doğru kabul edilemez.

Sonuç

Kütahya şehri, Mevlevîlik geleneği ve kültürünün Konya'dan sonra civar şehirlere ve ardından da daha geniş bir coğrafyada yayılma, gelişme ve kökleşmesinde önemli kilometre taşlarından biridir.

Selçuklu, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı döneminde, merkezden muhite doğru hızla yayılan Mevlevîlik kültürü içinde çok önemli faaliyetlere sahne olan Kütahya Mevlevîhânesinin kurucusu, Hz. Mevlânâ soyundan gelen (Sultan Veled'in torunu) Celâleddin Ergun Çelebi'dir.

Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi, Selçuklu ve Germiyanogulları Beyliği döneminden cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Mevlevîlik kültürünün en samimi bir şekilde yaşatıldığı ender mekânlardan birisi olup başta İstanbul olmak üzere Mevlevîlik kültürünün gelişip etrafa yayılmasında çok etkili olmuştur.

Celâleddin Ergun Çelebi tarafından Mevlevîhâne'nin kurulmasından sonra Kütahya'da, Mevlevîliğin yıldızı parlamaya başlamış ve Kütahya Erguniye Mevlevîhânesinde yetişen ve burada hizmet veren Mevlevî bilgeleri, İstanbul Mevlevîhânelerinde örnek çalışmalara imza atmışlardır.

Kütahya Mevlevîhânesinin, Celâleddin Ergun Çelebi'nin ölümünden sonra da uzun yıllar boyunca Mevlevîlik düşüncesi çerçevesinde Anadolu'da insani değerlerin yücelmesi ve esaslı bir şekilde anlaşılabilmesi gayretleri içinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

İslam'ın bir çeşit yorumu olarak kabul edilen tasavvufun, yakın ve uzak olmak üzere iki türlü hedefi vardır. Yakın hedef erdemli, ilkeli, temiz ve şahsiyetli insanlar yetiştirmek; uzak hedef ise insanoğlunu ilgilendiren önemli sorulara güzel bir şekilde cevap verebilmektir (Şafak, 2007, s. 18). Belirtilen söz konusu güzel hedeflere ulaşmak için genellikle iki yol (akıl ve aşk yolu) dikkati çeker.

Hedeflenen menzile ulaşabilmek için aşk yolunu seçen önemli şahsiyetlerden biri de Celâleddin Ergun Çelebi'dir.

Celâleddin Ergun Çelebi'ye isnat edilen *Genc-nâme* adlı eser, kendisini insanlara gizli bir hazine olarak tanıtan Allah'ı bulmaları için onlara yol göstermek gayesi ile mesnevi nazım şekli ile yazılmış kırk beyitlik bir şiir olup taşıdığı anlam bakımından çok değerli bir hazine olarak değerlendirilir.

Kütahyalı Mevlevîlerin, kaleme aldığı emsalsiz şiirleriyle divan şiirinin son ulu çınarı olarak kabul edilen Şeyh Galip gibi Klasik Türk şiirinin zirve isimlerinin yetişmesi konusunda da çok önemli hizmetler yaptıkları bilinir.

Kütahya şehri ve Mevlevîhânesi, XVII. yüzyıldan sonraki dönemlerde, daha önceki yıllardaki söz konusu etkinlikleri devam ettirememiş olmakla birlikte, yine de bazı sosyal ve kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapan bir şehir olarak dikkatleri üzerine çekmiştir.

Kütahya Mevlevîhânesi, günümüzde Dönerler Camii olarak hâlâ hizmet vermekte ve içinde bulunan ve suskun ve sessizlerin meskun olduğu mekân anlamına gelen hâmûşân (*Mevlevîler vefat ettiklerinde buraya defni yapılmış olan Mevlevî bilgelerinin kabirlerinden oluşan kısım*) da halk tarafından ziyaret edilmektedir.

Kaynakça

- Arı, A. (2003). *Mevlevilikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Çetin, N. (2010). *Şiir Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap Yayınları.
- Dağlar, A. (2012). Sâkıb Dede'nin Şiirlerinde Mevlânâ ve Mevlevîyye Vurgusu. *Mevlânâ Düşüncesi Araştırmaları Derneği Sufi Araştırmaları-Sufi Studies*, III (5), 59-72.
- Doğan, A. (2006). *Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi*. İstanbul: Sır Yayıncılık.
- Erdoğan, M. (1998). İstanbul'da Kütahyalı Bir Şeyh Ailesi: Seyyid Ebûbekir Dede ve Ahfâdı. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı *İstanbul Araştırmaları Yayınları*, (7), 125-134.
- Genç, İ. (2000). *Esrar Dede Tezkire-i Şuarâ-yi Mevlevîyye İnceleme-Metin*. Ankara: AKM Yayınları.
- Güneş, M. (2007). Mevlevîlik Kültürü Açısında Kütahya. *Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlânâ ve Mevlevîlik Ulusal Sempozyumu (14-16 Aralık 2006) Bildiri Kitabı*, Konya: SÜMAM Yayınları 1(1), 259-269.
- Güneş, M. (2008). *Gönül Çağlayanı Hazreti Mevlânâ*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı Yayınları.
- Güneş, M. (2011). Divan Şiirinin Son Ulu Çınarı Şeyh Galip (1757-1798)'in Yetiştirdiği Çevre ve Mürşitleri. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (3), 241-272.
- Güneş, M. (2015). "Ergün Çelebi ve Gençname Adlı Eseri Üzerine". *Ergun Çelebi ve Kütahya Mevlevîliği Sempozyumu (24-25 Ekim 2014) Bildiri Kitabı (Editörler: Bilal Kemikli-Asiye Tıǧlı)*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- Güneş, M. (2016 a). *Genc-nâme (Hazine Kitabı)*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Güneş, M. (2016 b). Celâleddin Ergün Çelebi ve Genc-nâme Üzerine. *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (56), 372-379.
- Hatemi, H. H. (1995). "Şeyh Galib Devri Bilim ve Kültür Çevresi". *Şeyh Galib Kitabı*. (B. Ayvazoğlu, Haz.). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Işın, E. (1995). "Mevlevîliğin Osmanlı Modernleşmesindeki Yeri ve Şeyh Galib". *Şeyh Galib Kitabı* (B. Ayvazoğlu, Haz.). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.

- İsen, M. (1995). “Osmanlılarda Devlet-Sanat İlişkisi ve Bu İlişkinin III. Selim’le Şeyh Galib’deki Görüntüsü”. *Şeyh Galib Kitabı* (B. Ayvazoğlu, Haz.). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Levend, A. S. (1984). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi Yayınları.
- Özcan, N. (1993). “Celâleddin Ergun”, *TDVİA. C. III*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 247-248.
- Pala, İ. (2001). *Şeyh Galib*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Parlak, S. & Tanrıkorur, B. (2003) “Kütahya Mevlevîhânesi”, *TDVİA. C. XXVII*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1-2.
- Serdaroğlu, A. (1996). *Mevzûât-ı Aliyyü’l-Kârî Tercemesi*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Şafak, Y. (2007) *Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Toptaş, M. (2011). *Kur’an-ı Kerim ve Me’ali*. Ankara: Keşif Yayınları.
- Uğurel, R. T. (2010) Kütahya Ergüniye Mevlevîhânesi. I. *Uluslararası Sultan Dîvânî ve Mevlevîlik Sempozyumu (27-29 Mayıs 2010) Bildirileri*. Afyonkarahisar: T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 135-161.
- Uygun, M. N. (2010). “Kütahya Mevlevîhânesinin Musiki Tarimizdeki Yeri”. *İstem* 8(15), 253-258.
- Üstüner, K. (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi Yayınları.
- Yazıcı, T. (1986). *Ahmed Eflâkî Menâkıbü’l-Ârifîn (Âriflerin Menkabeleri) C. I-II*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi Yayınları.
- Yilter, S., & Köse, S. (2021). Türk Edebiyatının Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü Sistemi (Tebdiz). *Atatürk üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (66), 36-47.

İnternet Kaynakları

- Arı, A. (2018). *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıb Dede ve Dîvânı*. ekitap.kulturturizm.gov.tr [Erişim tarihi: 20. 08. 2025].
- Kesik, B. (2014). Sâkıb, Şeyh Sâkıb Mustafa Dede. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sakib-seyh-sakib-mustafa-dede> [Erişim tarihi: 29. 08. 2025].
- Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü (LEHÇEDİZ). <https://www.lehcediz.com/>. [Erişim tarihi: 20. 08. 2025].
- Taşkın, T. Kâinat ve Zaman İlişkisi. <https://www.zaferdergisi.com/makale/12445-her-sey-neden-donuyor.html> [Erişim tarihi: 20.08.2025].
- Odunkıran, F. (2022). *Sefîne-i Nefise-i Mevleviyân Mevlevî Menâkıbnâmesi*. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/sefine-i-nefise-i-mevleviyan-tees-1633> [Erişim tarihi: 29. 08. 2025].
- Şimşekler, N. Sultan Veled’in Divan’ında Şehirlere Yazdığı Medhiyeler. <http://sultanveled.semazen.net/> [Erişim tarihi: 02. 08. 2025]. <https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay> [Erişim tarihi: 01. 08. 2025]. <http://www.akademikbakis.org> [Erişim tarihi: 24. 08.2025].